

УДК 347

О.Г. ОЧИЧЕНКО, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

НЕМОЖЛИВІСТЬ ВИКОНАННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У КРЕДИТНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Ключові слова: кредитні правовідносини, грошове зобов'язання, неможливість виконання грошового зобов'язання, суб'єктивна та об'єктивна неможливість виконання зобов'язання, банкрутство фізичної особи

Тему даної статті було обрано, зважаючи на її актуальність через розповсюдженість кредитних відносин у сучасних умовах, а також беручи до уваги, що невиконання суб'єктами зазначених правовідносин покладених на них грошових зобов'язань стало досить поширеним явищем.

Науково-теоретичною базою роботи є праці дореволюційних, радянських та сучасних вчених-цивілістів з проблем об'єктів цивільних прав, загальної теорії зобов'язань, цивільно-правової відповідальності та спеціальні дослідження правової природи грошей і грошових зобов'язань у цивільному праві.

Серед них, перш за все, необхідно відзначити монографічні дослідження Л.А. Лунца про гроші та грошові зобов'язання в цивільному праві. Теоретичні розробки проблем, пов'язаних із темою статті, проводилися М.М. Агарковим, Б.С. Антімоновим, Т.В. Боднар, М.І. Брагінським, О.С. Іоффе, Н.С. Кузнецовою, І.М. Кучеренко, О.П. Печеним, Є.О. Сухановим, Л.В. Тарасенко, Ю.К. Толстим, Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершеневичем, та іншими.

Крім того, можна назвати роботи, які мають близьке відношення до розглядуваної теми, зокрема: Т.В. Боднар «Теоретичні проблеми виконання договірних зобов'язань (цивільно-правовий аспект)», Л.В. Тарасенко «Цивільно-правова відповідальність за порушення грошових зобов'язань», І.Ю. Шу-

мейко «Проблеми виконання зобов'язань у цивільному праві» та інші.

У праві сьогодення, як у вітчизняному, так і у зарубіжному, ставлення до неможливості виконання грошового зобов'язання зводиться, головним чином, до неприйняття об'єктивної неможливості виконання такого зобов'язання. Проте останнім часом на законодавчому рівні багатьох країн-учасників СНД, а також країн Балтії простежуються нові тенденції, пов'язані з проблемою вирішення суб'єктивної неможливості виконання грошового зобов'язання. При цьому спостерігається недостатність теоретичного матеріалу, обмежена кількість наукових розробок із зазначеного питання, у зв'язку з чим прийняття відповідних законодавчих актів у даних країнах дещо «пробуксовує». Крім того, заслуговує на увагу також аналіз судової практики щодо розгляду справ, пов'язаних із невиконанням грошового зобов'язання в сфері кредитних правовідносин.

Таким чином, мета роботи полягає в комплексному дослідженні загальнотеоретичних і практичних проблем неможливості виконання грошових зобов'язань у кредитних правовідносинах, визначенні ефективності цивільно-правового регулювання грошових зобов'язань у кредитних правовідносинах, пов'язаних з неможливістю їх виконання, та розробці пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення і правильного застосування норм зобов'язального права. Новизна статті полягає в дослідженні повноти розкриття у сучасній юридичній науці такого поняття, як «неможливість виконання грошового зобов'язання» та аналізі змін законодавчого врегулювання неможливості виконання грошового зобов'язання у кредитних правовідносинах за сучасних умов.

Кредитні правовідносини у вузькому розумінні – це правовідносини, що виникають з кредитного договору (банківської позики). За кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит і сплатити

проценти. Кредитний договір є різновидом договору позики, тому до правовідносин, що виникають на його основі, застосовуються ті ж правила, що діють для договорів позики.

У даній статті пропонується розглядати кредитні правовідносини у широкому розумінні, тобто як такі, що виникають із приводу надання (передачі, використання) грошових коштів на умовах повернення. Предметом кредиту можуть бути й інші речі, які визначаються родовими ознаками. Однак оскільки такі договори менш поширені в практиці, аніж договори з надання грошових коштів, акцентуємо увагу саме на грошових зобов'язаннях у зазначених правовідносинах.

У юридичній науці розрізняють грошові та не грошові зобов'язання. Згідно чинного законодавства зобов'язання представляє собою правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Речі, що слугують знаряддям обороту або оснащені платіжною силою, можуть бути самостійними предметами зобов'язань – грошових зобов'язань у широкому розумінні слова [1, с.32].

Як зазначає Є.О. Суханов, під грошовим зобов'язанням розуміється зобов'язання, в силу якого боржник зобов'язаний передати у власність кредитору грошові знаки у визначеній або визначаємій сумі [2, с.8]. У ЦК України відсутня норма-дефініція, яка би закріплювала легальне визначення поняття грошового зобов'язання.

Визначення терміну «грошове зобов'язання» дає Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [3], відповідно до якого грошове зобов'язання – це зобов'язання боржника заплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового договору та на інших підставах, передбачених цивільним законодавством України.

В силу специфіки грошового зобов'язання

питання щодо неможливості його виконання боржником завжди викликало інтерес у науковців та практиків. Так, ст.607 ЦК України передбачає однією з підстав припинення зобов'язання незалежно від волі сторін неможливість його виконання у зв'язку з обставиною, за яку жодна зі сторін не відповідає.

Закон не визначає поняття неможливості виконання зобов'язання. Під нею слід розуміти неможливість для боржника через різні причини здійснити передбачені зобов'язанням дії, спрямовані на його виконання.

Питання щодо застосування до грошового зобов'язання вчення про неможливість виконання свого часу було детально розглянуто Л.А. Лунцем, який зазначав, що неможливість виконання не означає абсолютної фізичної неможливості; вона означає лише неможливість виконати зобов'язання тими засобами, котрі застосував би у даних випадках «bonus pater familias»¹ – той «type de comparaison»² (Mazeaud)³, на якого зобов'язаний рівнятися боржник.

Неможливість виконання в об'єктивному розумінні відрізняють від суб'єктивної неможливості даного боржника до виконання. Поділ неможливості виконання зобов'язання на об'єктивну та суб'єктивну був запропонований пандектистами (фр. Момсен, Виндшейд), сприйнятий Німецьким цивільним уложенням, а потім і всією континентальною практикою (зокрема, французькою). І незважаючи на серйозну критику у літературі, такий розподіл був сприйнятий кодифікацією, яку здійснив американський Інститут права.

Німецьке цивільне уложення визначало «суб'єктивну неможливість» як Unvermögen des Schuldners zur Leistung – відсутність у боржника засобів до виконання; об'єктивна ж неможливість виконання - Unmöglichkeit der Leistung – розуміється німецькою доктриною як «неможливість взагалі здійснити

¹ «Bonus pater familias» у перекладі з латини означає «добрий глава сім'ї».

² «Type de comparaison» дослівно з французької – «той тип порівняння».

³ Pierre Mazeaud - П'єр Мазо, французький юрист, політик, доктор юридичних наук.

певну дію» [1, с.311-312].

Розглядаючи об'єктивну та суб'єктивну неможливість виконання грошового зобов'язання, Л.А. Лунц виключав настання першої, оскільки даний вид грошей або іноземна валюта можуть бути замінені (і за неможливістю їх надання замінюються) еквівалентом у місцевих грошах, що мають законну платіжну силу [1, с.309]. Т.В. Боднар вважає, що коли предмет зобов'язання визначений індивідуальними ознаками, його знищення спричиняє неможливість виконання, і зобов'язання припиняється. Родові речі є речами замінними й доти, доки їх заміна для боржника можлива, зобов'язання продовжує існувати [4, с.710-711].

Отже, в юридичній науці часто розподіл неможливості виконання на суб'єктивну та об'єктивну навіть не проводиться, тобто юридичне значення має лише об'єктивна неможливість виконання зобов'язання. Ставлення до питання неможливості виконання грошових зобов'язань висловлюється таким чином, що грошові зобов'язання завжди можна виконати, оскільки гроші є особливим об'єктом цивільних прав: вони завжди замінні, не втрачають своїх властивостей у процесі використання в майновому обороті, навпаки, їм притаманне прирощення.

Головним чином, така позиція науковців, мабуть, пов'язана з тим, що на сучасному етапі право не приймає до уваги не тільки об'єктивну, але й суб'єктивну неможливість виконання грошового зобов'язання, бо навіть за її наявності особа не звільняється від відповідальності. Так, відповідно до ч.1 ст.625 ЦК України, боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Крім того, примусове виконання грошових зобов'язань легше здійснити, ніж виконання в натурі інших зобов'язань: достатньо, щоб у боржника взагалі було будь-яке майно [5, с.311; 6, с.151].

У цьому відношенні представляє інтерес спір між російською організацією та індійською фірмою, що розглядався у відповідності з російським правом, яке підлягало застосуванню. При вирішенні зазначеного спору Міжнародний комерційний арбітражний суд, прийнявши

до уваги, що у відповідача (індійської фірми) були відсутні на території Росії грошові кошти, валютні цінності, рухоме або нерухоме майно, постановив виразити суму, що належала стягненню в рублях, в індійських рупіях. При цьому перерахунок рублів був здійснений за передбаченим контрактом курсом: рупія-долар США-рубель за котируванням Резервного банку Індії (рупія-долар США) і Центрального банку РФ (долар США-рубель) на дату проведення платежу [7, с.162-169; 8, с.283]. Таким чином, навіть у разі відсутності майна відповідача на території позивача, суд не визнав це підставою неможливості виконання грошового зобов'язання, а визначив інший спосіб виконання.

Враховуючи, що зобов'язання є цивільним правовідношенням, учасниками зобов'язання згідно діючого законодавства України можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади. Таким чином, кожний з перелічених суб'єктів може виступати боржником або кредитором у зобов'язанні і кожен із них може спричинити ризик невиконання грошового зобов'язання.

При цьому у випадку неможливості виконання грошового зобов'язання юридичною особою або приватним підприємцем, вони можуть бути визнані банкрутами. Що ж стосується фізичної особи – то така процедура донедавна не вважалася можливою до застосування взагалі (принаймні на території колишніх радянських республік). Проте, беручи до уваги нинішні економічні умови, досить розповсюдженим є явище, коли фізична особа неспроможна виконувати покладене на неї грошове зобов'язання. Незважаючи на гіпотетичну можливість дістати з певного джерела грошові кошти для виконання нею зобов'язання, все ж вона в реальній ситуації не в змозі таке зобов'язання виконати. У цьому випадку якраз і має місце суб'єктивна неможливість виконання, проблема якої, на наш погляд, буде потребувати у майбутньому ґрунтовних розробок щодо необхідності закріплення у законодавчих актах та вирішення питань стосовно її правових наслідків.

Оскільки предметом даної статті є питан-

ня неможливості виконання грошового зобов'язання у кредитних правовідносинах, з цього приводу доречно згадати таке поняття, як «кредитний ризик».

Методичними вказівками з інспектування банків «Система оцінки ризиків», що затверджені Постановою Правління НБУ 15.03.2004 р. № 104 [9], кредитний ризик визначено як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання (курсив наш. – О.О.).

Таким чином, кредитний ризик є в усіх видах діяльності банківських та фінансових установ, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. На нашу думку, зазначене поняття кредитного ризику допустимо поширити за аналогією на інші кредитні правовідносини, не обмежуючись діяльністю банківських та фінансових установ.

У наведеному визначенні фігурує таке поняття, як «неспроможність виконання зобов'язання». Наслідки неможливості та неспроможності виконання зобов'язання однакові – зобов'язання не виконується. У зв'язку з цим виникає ряд питань, зокрема, чи є зазначені терміни синонімічними? Для відповіді на це питання необхідно з'ясувати зміст такої категорії, як неплатоспроможність.

Згідно Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», неплатоспроможність – це неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

У свою чергу, банкрутство є визнаною го-

сподарським судом неспроможністю боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

Зазначені визначення стосуються суб'єктів господарювання, а не фізичних осіб, проте оскільки на даний час у діючому цивільному законодавстві України інститут банкрутства фізичних осіб не передбачено, ми також вважаємо доцільним розглянути зазначені поняття за аналогією.

Таким чином, неплатоспроможність і неспроможність співвідносяться як видове та родове поняття. Що ж стосується застосування понять «неможливості виконання зобов'язання» та «неспроможності виконання зобов'язання», то тут слід звернути увагу на наступне.

Поняття «неможливість», під яким розуміється «відсутність можливості», необхідно тлумачити виходячи зі змісту терміну «можливість», який має два основних значення: по-перше, здійсненність, допустимість чого-небудь (зазвичай за певних умов); по-друге, наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставини, які допомагають чомусь. У свою чергу, «неспроможність» розглядається як «відсутність спроможності», тобто: здатності до здійснення чого-небудь; наявності умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь [10].

«Можливість» (рос. варіант – «возможность») також може тлумачитися як засіб, умова, обставина, необхідна для здійснення чого-небудь, а спроможність (рос. варіант – «способность») – як: 1) природна обдарованість, талановитість; 2) вміння, а також можливість здійснювати певні дії [11].

Таким чином, проаналізувавши наведені тлумачення, можна дійти висновку, що поняття «можливість / неможливість виконання» має більш широкий зміст, тобто у даному випадку виконання обов'язку може залежати як від об'єктивних, так і від суб'єктивних факторів. Що ж стосується поняття «неспроможності», то воно має суб'єктивний характер, тобто відзначається здатністю або нездатністю самого боржника

до вчинення певних дій за наявності чи відсутності відповідних умов.

На мою думку, тут доречно знов згадати поділ неможливості виконання зобов'язання на об'єктивну та суб'єктивну, оскільки саме суб'єктивна неможливість є тотожною неспроможності суб'єкта виконати зобов'язання, тобто ці два поняття можна вважати синонімічними. У зв'язку з цим, цікавим та таким, що заслуговує на увагу, є законопроект щодо застосування процедур банкрутства до фізичних осіб, який може слугувати одним із способів захисту добросовісних громадян, що потрапили у «боргову яму» через звільнення з роботи, значну втрату постійного доходу, ушкодження здоров'я тощо [12].

Сучасні законодавства Італії, Англії, Північної Ірландії, США та інших країн передбачають можливість визнання банкрутом громадянина, який не є підприємцем, про що було зазначено у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України» (щодо банкрутства фізичної особи) [12]. Наприклад, у США щорічно розглядається 800-900 тис. справ про визнання боржника-фізичної особи банкрутом. 90 % цих справ є споживчим (неторговим) банкрутством, тобто зумовлене неможливістю фізичної особи розрахуватися за отриманими споживчими кредитами: на придбання житла, автомобіля, предметів домашнього вжитку тощо. Наслідки банкрутства є різними: від заборони здійснювати підприємницьку діяльність – до заборони обіймання певних посад у комерційних організаціях протягом певного строку.

Проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законів України» (щодо банкрутства фізичної особи) зокрема передбачалося, що справа про банкрутство фізичної особи порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно перевищують вартість належного на праві власності боржнику майна або якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно складають не менше ста п'ятдесяти мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців

після встановленого для їх погашення строку, або якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) випливають із зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, кредиторів, які мають вимоги щодо стягнення аліментів і не були задоволені боржником протягом двох місяців після встановленого для їх погашення строку. У цілому законопроектм пропонувалося застосування до фізичної особи процедури банкрутства згідно Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Головне науково-експертне управління України надало загальний висновок про доцільність відхилення зазначеного проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України» (щодо банкрутства фізичної особи). Отже, цей законопроект прийнятий так і не був.

Зауважимо, що у Російській Федерації подібний законопроект також подано до розгляду Державної Думи. Мінекономрозвитку Російської Федерації були розроблені проекти федеральних Законів «Про реабілітаційні процедури, що застосовуються по відношенню до громадянина-боржника» і «Про внесення змін до деяких законодавчих актів Російської Федерації у зв'язку з прийняттям Федерального Закону «Про реабілітаційні процедури, що застосовуються по відношенню до громадянина-боржника» [13]. Згідно зазначених законопроектів, боржник визнається арбітражним судом банкрутом, якщо він не здатен задовольнити вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та (або) виконати зобов'язання зі сплати обов'язкових платежів протягом шести місяців з дати, коли вони повинні були бути виконанні. Сукупний об'єм заборгованості, достатній для порушення справи про банкрутство, складає 50 тис. рублів.

Основними цілями законопроектів є створення механізму справедливого задоволення вимог кредиторів, а також звільнення громадянина від боргів за результатами завершення реабілітаційних процедур. Крім того, протягом реабілітаційних процедур за ініціативою громадянина-боржника може бути вве-

дено процедуру реструктуризації боргів строком до п'яти років, спрямовану на регулювання заборгованості громадянина. Після завершення розрахунків з кредиторами боржник, визнаний банкрутом, звільняється від подальшого виконання вимог кредиторів (звільнення боржника від зобов'язань), включаючи вимоги кредиторів, не заявлені при введенні процедур, що застосовуються у справі про банкрутство боржника. Звільнення боржника від зобов'язань не поширюється на вимоги, що нерозривно пов'язані з особистістю кредитора.

В Естонії останнім часом також точаться дискусії навколо законопроекту про захист прав позичальників, метою якого, за словами Голови правової комісії Рийгикогу Кен-Мартин Вахер, є допомога тимчасово неплатоспроможним особам таким чином, щоб були представлені інтереси обох сторін – боржника та кредитора [14]. А ось у Латвії Закон про неплатоспроможність фізичних осіб прийняли, що дало боржникові можливість домогтися списання частини боргу, водночас зберігши власність.

Підсумовуючи викладене, не можна не погодитися, що тенденція щодо врахування законодавцем суб'єктивної неможливості виконання зобов'язання має місце, і незважаючи на перший негативний досвід щодо розгляду пропозицій з зазначеного питання в Україні, рано чи пізно воно знову постане на порядку денному. Звичайно, особа не звільняється від відповідальності за неможливість виконання грошового зобов'язання, проте застосування такої процедури, як банкрутство, не лише до суб'єктів господарювання, але й до фізичних осіб, дозволить останнім відновити свою платоспроможність або ж звільнитися від певних боргів.

До речі, в Україні вже робилися неодноразові спроби застосовувати Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» до фізичної особи. Так, свого часу жваво обговорювалася ухвала Господарського суду Харківської області від 21.09.2009 р. по справі № Б-

39/47-09 [15] щодо застосування до фізичної особи вказаного Закону⁴. У засобах масової інформації дана справа була прокоментована таким чином, що в Україні вперше фізичну особу визнано банкрутом і звільнено від боргів. При цьому наголошувалося, що «...єдина умова, для людини, яка... хоче збанкрутувати – треба бути приватним підприємцем. *Оформитися, як підприємець можливо і напередодні самого визнання банкрутства*» (!) (курсив наш. – О.О.) [16].

Подібно зазначеній вище, довгий час розглядалася як приклад позбавлення від кредиту фізичної особи – не підприємця, справа № Б-39/189-08 (справа про банкрутство ФОП, боржника ЗАТ «Альфа-Банк») [17].

Насправді ж, якщо дослідити ухвали та постанови судів по наведених справах, то з їх змісту не вбачається, що фізична особа отримала кредит до того, як стала фізичною особою-підприємцем, адже застосування Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» можливе, якщо заборгованість у боржника утворилася внаслідок здійснення ним саме підприємницької діяльності. З цього приводу також заслуговують уваги Постанова Верховного суду України від 20.11.2007 р. [18] та Постанова Вищого господарського суду України від 20.10.2009 р. № 01/1876 [19].

Вищий господарський суд України у Постанові від 20.10.2009 р. № 01/1876, зазначив, що законодавець визначив сферу застосування Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», обмеживши її суб'єктами підприємницької діяльності (юридичними особами та фізичними особами, які здійснюють підприємницьку діяльність). Фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які мають заборгованість, що не ґрунтується на веденні підприємницької діяльності, не підпадають під сферу регулювання зазначеного Закону та не

⁴ Постановою Харківського апеляційного господарського суду від 15.02.2010 р. ухвалу господарського суду Харківської області від 21.09.2009 р. у справі № Б-39/47-09 скасовано.

можуть бути суб'єктами банкрутства відповідно до положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»... Отже, враховуючи вимоги даного Закону, необхідними передумовами для звернення із заявою про порушення провадження у справі про банкрутство боржника у порядку ст.47 Закону є наявність у нього заборгованості перед кредиторами, яка ґрунтується на веденні ним підприємницької діяльності...

Зауважимо, що при вивченні суб'єктивної неможливості виконання зобов'язання обов'язковим є дослідження матеріального становища суб'єкта зобов'язання – фізичної особи за обставин неможливості виконання ним грошового зобов'язання. Зважаючи на те, що гроші є замінними, і тому грошове зобов'язання теоретично можна виконати завжди, все ж таки суб'єктивний фактор виконання зобов'язання повинен враховуватися, оскільки від суб'єкта зобов'язання залежить ступень кредитного ризику.

Крім того, належність боржника до юридичної або фізичної особи у випадку неможливості виконання грошового зобов'язання впливає на ймовірність застосування до нього відповідних заходів відновлення платоспроможності.

Таким чином, поняття неможливості виконання грошового зобов'язання у кредитних правовідносинах підлягає перегляду з урахуванням особливостей суб'єктного складу такого зобов'язання.

Серед основних характеристик неможливості виконання грошового зобов'язання у кредитному правовідношенні можна виділити наступні:

1. Загальноприйнята точка зору, що така неможливість пов'язана виключно з особою суб'єкта зобов'язання, а не з об'єктивними обставинами, оскільки гроші завжди існують і теоретично їх завжди можна отримати з того чи іншого джерела, не повинна повністю нівелювати необхідність врахування певних життєвих об'єктивних обставин, настання яких призводить до втрати боржником засобів, необхідних для виконання зобов'язання.
2. Неможливість виконання грошового зобов'язання

означає неплатоспроможність суб'єкта зобов'язання, адже гроші у даних правовідносинах виконують платіжну функцію.

3. Ймовірність неможливості виконання зобов'язання завжди враховується при оцінці кредитного ризику;

4. В умовах сучасного законодавства України, якщо розглядати неможливість виконання грошового зобов'язання як суб'єктивну неможливість, то особа, яка не виконує таке зобов'язання завжди є за це відповідальною, незважаючи на відсутність або наявність її вини, а також незалежно від того, чи відсутнє у країні кредитора майно боржника, на яке може бути звернене стягнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве / Лунц Л. А. ; редкол.: Белевич А. В., Ем В. С., Шерстобитов А. Е. – 2-е изд., испр. - М. : Статут, 2004. – 350 с.
2. Суханов Е. А. О юридической природе % по денежным обязательствам / Е. А. Суханов // Законодательство. – 1997. – № 1. – С. 10.
3. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» : від 14.05.1992 р., № 2343-ХІІ // ВВР України. –1992. – № 31. – Ст. 440.
4. Цивільне право України : підручник: У 2-х кн. / [О. В Дзера (керівник авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.] ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 2002. - Кн.1. – 720 с.
5. Лунц Л. А. Денежное обязательство в гражданском и коллизионном праве капиталистических стран / Л. А. Лунц. – М. : Статут, 1999. – 352 с.
6. Май С. К. Очерк общей части буржуазного обязательственного права / С. К. Май. – М. : Внешторгиздат, 1953. – 208 с.
7. Дело № 100/2002, решение от 19.05.04 // Практика МКАС при ТПП РФ за 2004 г. / сост. М. Г. Розенберг. – М. : Статут, 2005.
8. Розенберг М. Г. Международная купля-продажа товаров: Комментарий к правовому регулированию и практике разрешения споров / М. Г. Розенберг. – М. : Статут, 2006. – 480 с.

9. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»: Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0104500-04>.

10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovyk.net>.

11. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Русский язык, 1984. – 216 с.

12. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо банкрутства фізичної особи) : від 27.03.2009 р., № 4273 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=34862.

13. Проект Федерального закона «О реабилитационных процедурах, применяемых в отношении гражданина-должника» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.gov.ru/minec/documents/doc1259162688648>.

14. Вахер: Цель нового закона – помочь временно неплатежеспособным [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://novosti.err.ee/index.php?26195238>.

15. Ухвала господарського суду Харківської області від 21.09.2009 р., справа № Б-39/47-09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/6314357>.

16. Вперше в Україні фізична особа визнана банкрутом і звільнена від боргів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/v-harkovi-z-lyudini-spisali-300-tisyach-griven-borgu.html>.

17. Ухвала господарського суду Харківської області від 23.02.2009 р., справа № Б-39/189-08 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/4062031>.

18. Постанова Верховного суду України від 20.11. 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VSO7908.html.

19. Постанова Вищого господарського суду України від 20.10.2009 р., справа № 01/1876 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arbitr.gov.ua/docs/28_2531195.html.

Очиченко О. Г. Неможливість виконання грошових зобов'язань у кредитних правовідносинах / О. Г. Очиченко // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 347–354 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10oogukr.pdf>

Проаналізовано новели сучасного цивільного законодавства України та інших держав щодо закріплення на законодавчому рівні інституту банкрутства фізичних осіб. Висловлено пропозиції щодо перегляду на теоретичному рівні поглядів щодо суб'єктивної неможливості виконання зобов'язання.

***

Очиченко Е.Г. Невозможность выполнения денежных обязательств в кредитных правоотношениях

Проанализированы новеллы современного гражданского законодательства Украины и других государств относительно закрепления на законодательном уровне института банкротства физических лиц. Высказаны предложения по пересмотру на теоретическом уровне взглядов в отношении субъективной невозможности исполнения обязательства.

***

Ochichenko E.G. Impossibility of Performance of Liabilities in Credit Legal Relationship

There have been analyzed the novels of contemporary Ukrainian and other countries civil law concerning fixation of the individual bankruptcy institute at the legal level. Author expressed propositions to review the perception of subjective impossibility of performance at the theoretical level.